

**XX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“**

**20th International Scientific Conference „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
“TWO DECADES OF THE DEVELOPMENT
OF LEGAL THOUGHT”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Нови Сад, 06. и 07. октобар 2023.

Зборник радова са XX међународног научног скупа
„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“
06. - 07. октобар 2023. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Милан Почуча редовни професор	Др Јоко Драгојловић, ванредни професор
Др Владимир Козар, редовни професор	Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Милош Марковић, редовни професор	Др Маријана Младенов, ванредни професор
Др Јелена Матијашевић, редовни професор	Др Марко Станковић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић ванредни професор	Др Данијела Деспотовић, ванредни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор	Др Ненад Бингулац, ванредни професор

За издавача:

Др Милан Почуча, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

Граф 021, Нови Сад

Тираж: 100

ISBN

978-86-86121-58-5

Научни одбор:

- ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ
Декан Факултета за економију и инжењерски менаџмент, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ
Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду |
Република Србија
ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ
Професор емеритус на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ
Председник Савета Правног факултета за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ
Продекан за међународну сарадњу на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у
Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ
Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија
у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ
Шеф Теоријске и јавноправне катедре на
Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ
Продекан за науку на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ
Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ
Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ
Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије
за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

ПРОФ. ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
Председник Удружења за кривично право и криминалну
политику Црне Горе | Република Црна Гора

ПРОФ. ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH
Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija

PROF. DR. AMER FAKHOURY
Dean College of Law American University in
the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ
Доцент на Факултету за менаџмент,
Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ
Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR KONSTANTINOS KOUROUPIS
University Frederik | Kipar

PROF. DR MARTON SULYOK
Fakultet za pravo i političke nauke, Univerzitet u Segedinu | Mađarska

DOC. DR. SC. SANJA GONGETA, PROF. STRUČ. STUD.
Prodekanica za stručni naučnoistraživački rad i međunarodnu saradnju
Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru | Republika Hrvatska

PROF. DR CRISTINA ELENA POPA TACHE
Fakultet za psihologiju, bihevioralne i pravne nauke,
Univerzitet “Andrei Sagun”, Akademija za ekonomske
studije u Bukureštu | Rumunija

KRISTINA RZGOEVA
Prorektor na Državnoj pomorskoj akademiji Batumi,
Ministarstvo za ekonomiju i održivi razvoj Gruzije | Gruzija

PROF. DR CHIPASHA MULENGA
Pravni fakultet, Univerzitet Lusaka | Zambija

PROF. DR VALENTINA RANALDI
Pravni fakultet, Univerzitet "Niccolò Cusano" | Italija
ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ
Декан Правног факултета, Универзитета Унион
у Београду | Република Србија
ДР МИШО ЂУРКОВИЋ
Научни саветник, Директор Института за Европске
студије у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧОЛОВИЋ
Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ -
ПРЕДСЕДНИК ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА
ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ
ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ
ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ
ПРОФ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ
ПРОФ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ
ПРОФ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ
ДОЦ. ДР МАЈА ПЕТРОВИЋ
ДР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ
МСР. АЊА КОПРИВИЦА
МСР. МАРА ДЕСПОТОВ
МСР. ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Dr Goran Milojević, docent

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: milojevic.goran@gmail.com

Denis Tul, doktorand

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
email: denistul.lawit@gmail.com

POJAM I PRIRODA DIGITALNE IMOVINE

Apstrakt:

Digitalna imovina je veoma širok pojam i obuhvata različite oblike imovine koji se mogu javiti u digitalnoj formi. Ono što je zajedničko svim ovim oblicima svojine jeste upravo ta digitalna forma u kojoj se manifestuju. Usled ovakve prirode digitalne imovine, javljaju se i posebne potrebe za preciznijim uređenjem pitanja povodom iste. Tako će se u ovom radu javiti niz pitanja stvarno-pravnog i obligaciono-pravnog karaktera. Razmatranje ovih pitanja nas vodi do srži prirode digitalne imovine. Razvoj novih modernih grana prava će se zasnivati na tome šta će osnovne grane prava reći sa aspekta struke po ovim pitanjima. Danas, ovu oblast krasi nepostojanje jasnog stava zakonodavca, kao i neprecizna upotreba pojmova. To povlači niz problema u poslovanju, ali i u vezi pitanja bezbednosti građana i njihove imovine.

Ključne reči: Digitalna imovina, Stvarno pravo, Svojina, IT pravo, Četvrta industrijska revolucija.

1. UVODNO RAZMATRANJE

Dolaskom četvrte industrijske revolucije i evidentnim tehnološkim napretkom društva došlo se do trenutka u istoriji koji se adekvatno može okarakterisati zapravo kao digitalni vek. Pogotovo u urbanim državama i gradovima, nezamisliv je život bez tehnoloških dostignuća. Tehnologija nam je omogućila ugodniji život, ali nas je i navikla na svoje olakšice, a mi smo se kao čovečanstvo jednostavno oslonili, ali i prepustili, iako nismo sagledali sve aspekte tehnološkog napretka. Postavićemo pitanja u ovom radu i nastojati da pružimo odgovore koji su logični, ali teško da ćemo moći da ih okarakterišemo kao finalno zadovoljavajuće.

Život se svakako brže odvija i razvija od prava – sa ovim stanovištem će se svi pravници odmah saglasiti, ali naš zadatak, kao pravnik je da pokušamo da savremena dešavanja i razvoj ispratimo u što većoj meri. Dosta je godina otkad su se pojavili prvi oblici digitalne imovine, ipak, nije ovim pitanjima posvećeno dovoljno pažnje.

Nije blagovremeno dat okvir koji je možda trebalo da već uveliko postoji. Zato danas možemo da kažemo da iako imamo Zakon o digitalnoj imovini ipak nije celokupna materija definisana i obuhvaćena.

Šta je to zapravo sve digitalna imovina i o čemu mi to želimo da govorimo u ovom radu? Pre svega, digitalna imovina je oblik, odnosno vrsta imovine. Samim time, ovde je pre svega pitanje stvarnog prava, koje treba da nađe mesto ovom pojmu u svojoj sistematizaciji. Nakon toga, treba videti šta sve spada u digitalnu imovinu, da li postoje neke specifičnosti u odnosu na tradicionalnu imovinu, i na koji način se prenosi pravo svojine i državnina na ovoj imovini. A sigurni smo da će i mnoga druga pitanja javiti i da se svakodnevno pojavljuju.

Ovaj rad je zamišljen kao putokaz u nove avanture pravne struke. Stava smo da ova pitanja ne treba da rešava novodefinisana grana prava poput IT prava, već da su ovo korenita pitanja koja mora rešiti tradicionalna grana prava koja se svakako bavi imovinskim pitanjima, te je prirodno da se reformiše tako da hrabro prigrlji i moderne teme u svoje okvire.

Ovaj rad želi da pruži i dodatni naučni značaj s obzirom na jasno izražen nedostatak radova u ovoj oblasti, a društveni značaj bi mogao biti i veći, obzirom da je ovaj rad usmeren na rešavanje praktičnih problema. U pripremi rada korišteni su metodi primereni društvenim naukama i pravnoj nauci pre svega, a pre svega ističemo analizu pravnih akata i sociološke metode.

2. ČETVRTA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA I DOBA DIGITALNE IMOVINE

Četvrta industrijska revolucija predstavlja tehnološku revoluciju. Razvojem i dolaskom novih tehnologija dolazimo u situaciju da se način života celokupnog čovečanstva menja. Tehnologija utiče na to kako vidimo sami sebe, utiče i na sam identitet čoveka. Ove jezgrovite i korenite promene koje donose nove, interaktivne tehnologije, predstavljaju srž četvrte industrijske revolucije. Tu se pre svega misli na 5G internet, brzi protok ogromnih količina podataka, mnogobrojne baze podataka, blokčejn (blockchain) tehnologiju, veštačku inteligenciju i dr.

Sa svim ovim pogodnostima, jako brzo smo razumeli prednosti čuvanja velike količine stvari u elektronskoj (digitalnoj) formi. Sa ovime se javljaju dva trenda: prebacivanje postojećih stvari u digitalni oblik i stvaranje novih dobara. Tendencije da postojeće stvari pretočimo u digitalnu formu javlja se u cilju olakšavanja života ljudi. Na primer, kartu za voz možemo kupiti preko aplikacije i ne

moramo je štampati već može biti očitana sa našeg telefona. Takođe, fotografije se danas značajno ređe izrađuju, a češće se čuvaju u našim uređajima. Javljaju se i novi predmeti svojine koji do sada nisu postojali, poput digitalnih tokena (kriptovaluta), profila na novim mrežama koje osvajaju svet i dr.

Da bismo kao pravnici bolje sagledali razmere pomenute revolucije, i omogućili adekvatniji pravni okvir moramo razumeti korake koji su se u razvoju desili. Jedna od najvećih promena je prelazak na veb 3. Internet je u svom razvoju prošao 3 faze, odnosno sada je u trećoj fazi. Te faze nazivamo veb 1, veb 2 i veb 3 (web). U prvoj fazi internet je bio informacionog karaktera, moglo se pristupiti internetu, pretraživati i konzumirati postojeći sadržaj. U drugoj fazi internet postaje interaktivan, dolazi doba društvenih mreža i mi imamo priliku da komentarišemo, deliti sadržaj, vodimo privatne konverzacije. U trećoj fazi internet dobija i funkcionalnu vrednost, gde korisnici dobijaju decentralizaciju, a kompanije to da mnogi sistemi počinju raditi na bazi interneta i izvršavati zadatke automatizovano. Ova veb interakcija i faza automatizacije procesa udaljava korisnike od centralizovanih platformi (Fejsbuk, Gugl i dr.) ka decentralizovanim, gotovo anonimnim platformama. Veb 3 bi trebalo da bude autonoman i otvoren internet koji koristi mašinsko učenje (machine learning) i veštačku inteligenciju (artificial intelligence) da deluje kao „globalni mozak“ i obrađuje sadržaj konceptualno i kontekstualno. Staviti ovakvu tehnologiju u ruke pojedinaca, bez adekvatnog sistema i legislativnog okvira bilo bi, u najmanju ruku, opasno.

Sa svim ovim promenama dolazi upotrebna vrednost, pa i jednostavnost za korisnike, a ljudska priroda je da stvari koje možemo radimo što jednostavnije i uz manje napora. Ako nije potrebno imati sa sobom novčanik, nego je moguće platiti u par klikova telefonom ili prislanjanjem istog na određeni uređaj, mi ćemo to usvojiti kao validno. Ako je lakše naučni rad predati u rukopisu u elektronskoj formi putem platforme namenjene za to, zašto bismo štampali rukopis i predavali lično. Normalno je koristiti moderne tehnologije, i jasno je da ćemo ih koristiti svakog dana sve više. Sa globalnim pristupom tehnologiji veštačke inteligencije, mi dobijamo dodatan eksterni mozak koji radi u našu korist, u par klikova. Koliko je to moćno sredstvo, tek ćemo osetiti.

Nakon svega, nije teško zaključiti ono što logično proizilazi, sve više naše imovine je digitalno, sve više stvari pohranjujemo u telefonima. Svaka nova verzija telefona koje objave velike kompanije, ima sve više prostora za pohranjivanje podataka. Naša imovina se polako digitalizuje. Sve što je moguće, čuvamo u digitalnoj formi. Naša komunikacija sa bilo kojim od naših prijatelja na društvenoj mreži je digitalizovana baza podataka. Naravno, neke stvari nikada neće biti digitalizovane, ne možemo obući digitalnu majicu i izaći u grad, ali neumitno sve više naše imovine je u digitalnoj formi svakim danom. I ovde mislimo na imovinu fizičkih lica, ali i na imovinu kompanija, koje otvaraju svoje sajtove, profile na mrežama, prave sisteme interne komunikacije zatvorene u firmi, prave baze podataka i dr.

Četvrta industrijska revolucija nas je uputila na pučinu, nepregledna nepoznata prostranstva, a na nama je da naučimo da koristimo kompas i uzmemo kormilo u svoje ruke.

3. PRIRODA DIGITALNE IMOVINE

Fizička lica i pravna lica shodno svojoj pravnoj sposobnosti mogu biti vlasnici imovine. Imovinu jednog lica čine sve stvari i prava u vlasništvu tog lica. Gde je tu prostor za digitalnu imovinu? Ako su stvari delovi materijalne prirode koje je čovek potčinio sebi¹, to isključuje nešto što nema fizičku formu, zbog same reči „materijalni deo prirode“. Da li možemo smatrati stvarima ono čemu, putem jednog uređaja, koji jeste stvar po definiciji, pristupamo? Ili onda ostaje jedino šansa da digitalnu svojinu svrstamo pod prava, što takođe nije do kraja ispravno.

Ako uzmemo da digitalnu imovinu čine sva digitalna dobra na kojima je moguće ostvariti pravo svojine, onda tu spada širok spektar digitalnih dobara. Na primer, digitalna dobra su imejl, profili na mrežama, sajtovi, internet domeni, fotografije u digitalnoj formi, karte u digitalnoj formi, zapisi u digitalnoj formi (rukopisi, knjige, prepiske), elektronski dokumenti, digitalni tokeni, digitalni novčanici i dr.

Šta nije digitalna imovina lica? Pre svega, često možemo misliti da nam pripada neka aplikacija, ili igra na telefonu, ili program na laptopu, ali zapravo najverovatnije mi nemamo pravo svojine na istom, nego pravo korišćenja koje proističe iz prava intelektualne svojine. Vlasnik same aplikacije, igre ili programa je kompanija koja nama daje dozvolu za korišćenje. To možemo videti iz ugovora koje potpisujemo, odnosno uslova poslovanja sa kojima se usaglašavamo prilikom preuzimanja predmetnih aplikacija, igara ili programa.

Kad smo nabrojali jedan broj digitalnih dobara, uvideli smo jednu karakteristiku koja je zajednička za sva, a to je forma koja ih krase. Dakle, sva digitalna dobra, su kako i sama složenica kaže u elektronskoj formi.

Obzirom da se Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa iz 1980. godine nije revidirao po ovom pitanju, propušteno je da se ovim najopštijim aktom uredi digitalna imovina. Tromost zakonodavstva pokušalo se rešiti donošenjem Zakona o digitalnoj imovini, koji je ovu složenicu iskoristio i u samom nazivu. Ipak, ovaj zakon na žalost ne obuhvata sve aspekte digitalne imovine, već se bavi samo jednim manjim delom digitalne imovine, odnosno tokenima. Ovaj zakon daje i definiciju pojma „digitalna svojina“, i to u odeljku koji se bavi pojmovima. Ipak, zakon izričito navodi da je u pitanju definisanje pojma samo u svrhe tog zakona, i time odbija da pruži univerzalnu definiciju digitalne svojine. Ovde iznosimo definiciju iz Zakona o digitalnoj imovini (član 2, stav 1, tačka 1): „Digitalna imovina, odnosno virtuelna imovina, označava digitalni zapis vrednosti koji se može digitalno kupovati, prodavati, razmenjivati ili prenositi i koji se može koristiti kao sredstvo razmene ili u svrhu ulaganja, pri čemu digitalna imovina ne uključuje digitalne zapise valuta koje su zakonsko sredstvo plaćanja i drugu finansijsku imovinu koja je uređena drugim zakonima, osim kada je drugačije uređeno ovim zakonom.“²

1 Radulović, D. (2021.) Stvarna prava, Pravni fakultet, Univerzitet Privredna akademija.

2 Član 2. Zakona o digitalnoj imovini (“Sl. glasnik RS”, br. 153/2020).

I vraćamo se na pitanje sa početka ovog dela: Šta je za nas digitalna imovina? Moramo zauzeti stav o tome da li se radi o stvarima, pošto su vezane za stvari preko kojih pristupamo ovim dobrima. Na primer, rukopisu svom pristupam putem svog laptopa, laptop je stvar, dakle i knjiga je stvar. S druge strane, možemo biti bukvalisti i reći da je stvar samo ono što je deo materijalne prirode u užem smislu, te digitalna imovina nije stvar. Onda je naredno preispitivanje da li je to pravo, što je dosta teže argumentovati, gotovo nemoguće. I na kraju, ostaje opcija da se vratimo još korak unazad i da redefinišemo pojam imovine. Možda je potrebno napustiti tradicionalni koncept da se imovina sačinjava od stvari (res) i prava (ius), koja pripadaju određenom licu, već da su to stvari, digitalna dobra i prava. Ovo proširenje definicije bi otvorilo prostor da uvedemo pojam digitalnog dobra ili digitalne imovine koja je bi bila skup pojedinačnih digitalnih dobara. Sledeći korak bi bio da u Zakonu o svojinsko-pravnim odnosima imamo uređena posebna pravila koja se odnose na digitalna dobra ili da ista izdvojimo u novi zakonski akt ali na osnovu redefinisanoj pojma imovine.

Zašto je bitno da znamo prirodu digitalne imovine? Pre svega zbog svih pravnih implikacija koje su uvek u zavisnosti od ovih opštih pitanja. Jedno od čestih razmatranja je pitanje koju tužbu koristimo kada neko ostvari priteženje na našoj digitalnoj imovini suprotno našoj volji. Zbog određenih specifičnosti digitalne imovine, korisno bi bilo opisati i prenos digitalne imovine i druga pitanja.

5. IZDAVANJE DIGITALNE IMOVINE I SEKUNDARNO TRGOVANJE DIGITALNOM IMOVINOM U REPUBLICI SRBIJI

Termin „izdavanje“ digitalne imovine, koji srećemo u zakonskoj terminologiji kod pojedinih autora, u pravnoj nauci, je lingvistički upitan, jer je „izrada digitalne imovine u velikoj meri “pravno inovativna”, što svakako otežava normiranje ovog instituta. Korišćenje pojma “izdavanje” nije najprecizniji termin s obzirom na to da se stvara digitalna imovina.“³

Pitanje izdavanja digitalne imovine regulisano je članovima 16-30. Zakona o digitalnoj imovini (u daljem tekstu ZDI). U okviru ovih članova obrađena su pitanja kao što su: inicijalna ponuda, oglašavanje inicijalne ponude digitalne imovine za koju jeste tj. nije odobren beli papir, sačinjavanje, sadržina i odgovornost za sadržaj belog papira, odobrenje objavljivanja belog papira, odbacivanje i odbijanje zahteva za odobrenje objavljivanja belog papira, objavljivanje belog papira nakon odobrenja i na kraju poglavlja upis i uplata digitalne imovine.⁴

Da bi se razumeo postupak izdavanja digitalne imovine, kao i njeno sekundarno trgovanje neophodno je prvo definisati pojmove koji se koriste u zakonskoj terminologiji. Beli papir, u skladu sa odredbama člana 2. stav 9, je

3 Mirković, P. (2023). Digitalna imovina-legislativni pristup regulisanju novog imovinskopravnog instituta. *Pravo-teorija i praksa*, 40(suppl), 26.

4 Član 16-30. Zakona o digitalnoj imovini (“Sl. glasnik RS”, br. 153/2020).

dokument koji se objavljuje prilikom izdavanja digitalne imovine u skladu sa ovim zakonom, koji sadrži podatke o izdavaocu digitalne imovine, digitalnoj imovini i rizicima povezanim s digitalnom imovinom i koji omogućava investitorima da donesu investicionu odluku. „Beli papir je izrađen u svrhu objave digitalne imovine, imajući u vidu da izdavanje digitalne imovine u određenoj meri oponaša izdavanje finansijskih instrumenata, ali na neformalniji i jednostavniji način. U tom smislu, beli papir bi nalikovao prospektu vrednosnih papira koji se priprema kada se vrednosni papiri izdaju na tržištu.“⁵ Trgovina digitalnom imovinom se ostvaruje na OTC tržištu,⁶ a u smislu ZDI: OTC tržište digitalne imovine je tržište za trgovanje digitalnom imovinom na kom se transakcije obavljaju direktno između prodavca i kupca digitalne imovine bez obaveznog učešća pružaoca usluga povezanih s digitalnom imovinom i izvan platformi za trgovanje digitalnom imovinom.⁷

Prema Mihajloviću: „Kada je reč o izdavanju digitalne imovine, centralno mesto zauzimaju pravila o inicijalnoj ponudi digitalne imovine sadržana u ZDI. Osnovni elementi na kojima su zasnovana ova pravila su: 1) jasno razlikovanje između izdavanja digitalne imovine (bez oglašavanja) i oglašavanja inicijalne ponude digitalne imovine; 2) prihvatanje *ex ante* kontrole inicijalne javne ponude od strane nadležnog organa kroz postupak odobrenja belog papira. Razlika između izdavanja i oglašavanja sadržana je u obavezi pribavljanja odobrenja belog papira od strane nadležnog organa u svim slučajevima oglašavanja inicijalne ponude (osim u situacijama u kojima se mogu primeniti zakonom propisani izuzeci), dok samo izdavanje (bez oglašavanja) nije predmet posebnog postupka i obaveza izdavaoca digitalne imovine“⁸

Pod sekundarnom trgovinom sa digitalnom imovinom smatra se kupovina i prodaja digitalne imovine, ali i zamena za drugu digitalnu imovinu. Sve poslove u vezi organizovanje platforme za trgovinu digitalnom imovinom može da obavlja samo pružalac usluga povezanih sa digitalnom imovinom koji ima dozvolu za pružanje usluge na osnovu ZDI.

Nadležnost i krug poslova organizatora platforme taksativno se nabrajaju u članu 30. ZDI: „1) povezivanje ili olakšavanje povezivanja različitih interesa trećih lica za kupovinom, prodajom i/ili zamenom digitalne imovine na platformi za trgovanje digitalnom imovinom, a u skladu sa obavezujućim pravilima te platforme i na način koji dovodi do zaključenja ugovora u vezi sa digitalnom imovinom uključenom u trgovanje; 2) čuvanje i obelodanjivanje informacija o tražnji, ponudi,

5 Motika, Ž. (2022). How ‘digital’ is the new Serbian Law on Digital Assets? (Koliko je novi Zakon o digitalnoj imovini Srbije zapravo „digitalan“?). *Pravni zapisi*, 13(1), str. 99. <https://doi.org/10.5937/pravzap0-38132>

6 OTC je skraćenica za izraz na engleskom jeziku *over-the-counter*.

7 Član 2. st. 14. ZDI.

8 Mihajlović, B., (2021). Digitalna imovina u pravnom sistemu Srbije: osnovne karakteristike, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije*, Ur. Snežana Soković, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac. str. 606.

kotaciji i tržišnim cenama digitalne imovine, kao i drugih informacija značajnih za trgovanje digitalnom imovinom, kako pre, tako i posle izvršene transakcije; 3) uspostavljanje i sprovođenje, u skladu sa aktima i odobrenjem nadzornog organa: a) uslova za dobijanje statusa korisnika digitalne imovine i zaključenje ugovora sa tim korisnikom, b) uslova za uključanje digitalne imovine na platformu za trgovanje digitalnom imovinom, isključenje iz trgovanja i privremenu obustavu trgovanja određenim ili svim vrstama digitalne imovine, c) uslova za kupovinu, prodaju i zamenu digitalne imovine koja je uključena u trgovanje na platformi za trgovanje digitalnom imovinom, d) tržišnog nadzora nad trgovanjem digitalnom imovinom koja je uključena na platformu za trgovanje digitalnom imovinom u cilju sprečavanja i otkrivanja nepostupanja po pravilima u vezi sa platformom, odredbama ZDI i aktima nadzornog organa, a naročito nepostupanje po odredbama glave IV. ZDI, e) procedura za pokretanje disciplinskih postupaka protiv korisnika digitalne imovine koji se ponašaju suprotno odredbama ZDI, akata nadzornog organa i opštih akata organizatora platforme, f) procedura za rešavanje sporova između korisnika digitalne imovine, a u vezi sa transakcijama s digitalnom imovinom koja je uključena u trgovanje na platformi za trgovanje digitalnom imovinom; 4) obavljanje drugih poslova u vezi sa platformom za trgovanje digitalnom imovinom u skladu sa ZDI i aktima nadzornog organa.“⁹

U zakonu se izričito afirmativno gleda na sekundarno trgovanje digitalnom imovinom koja je izdata u Republici i za koju (ni)je odobren beli papir, ali i na sekundarno trgovanje digitalnom imovinom koja (ni)je izdata u inostranstvu. Istu relaciju ZDI postavlja i prema pružanju usluga povezanih s digitalnom imovinom. U vezi zakonske upotrebe pojedinih termina primećuje se upotreba termina koji nisu u duhu našeg jezika (npr. token, virtuelno, kriptomat...), a što pojedini autori takođe primećuju: „Zakonodavac je članom 2. definisao i izdvojio po nepoznatom kriterijumu 40 pojmova. Skoro sve korišćene bazične jezičke formulacije imaju poreklo u engleskom jeziku i najčešće nisu pravničke formulacije: do sada su predstavljale specifični programski rečnik, a sada postaju legitimni termini i postulati pravnog sistema. Neki od pojmova su definisani uz pomoć negativne definicije, oslanjajući se na do sada stečene saznajne standarde, ili su definisani uz pomoć korisnog svojstva kao osobenosti koja identifikuje pojam.“¹⁰

Putem platforme za trgovanje digitalnom imovinom u Republici mogu da trguju društva koja imaju dozvolu nadzornog organa za pružanje usluga povezanih s digitalnom imovinom, kao i sva druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica. Pri tom, u članu 33 ZDI normira se transparentnost koja prethodi i sledi nakon transakcije pa je tako „Organizator platforme dužan da objavi trenutne cene i obim ponude i tražnje za digitalnom imovinom po cenama koje se objavljuju preko

9 Član 30. st. 2. t. 1-4. ZDI.

10 Hrnjak, T., & Kaščelan, B. (2021). O nekim pitanjima digitalne imovine u pravnom poretku Srbije. Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima, LEMiMA 2021, Ur. Života Radosavljević, Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija, Fakultet za informacione tehnologije i inženjerstvo, Beograd, Srbija, Univerziteta „Union – Nikola Tesla”, Beograd, Srbija, str. 115.

sistema trgovanja za digitalnu imovinu koja je uključena u trgovanje. Organizator platforme je dužan da obelodani cenu, obim i vreme izvršenja transakcije s digitalnom imovinom uključenom u trgovanje.¹¹ Na taj način transparentnost je garancija pravne sigurnosti i *conditio sine qua non* svih budućih transakcija.

6. PRUŽANJE USLUGA SA DIGITALNOM TRGOVINOM

Donošenje Zakona o digitalnoj imovini predstavlja reakciju države na promene koje su se odigrale ubrzanim tokom na finansijskom, svetskom, ali i domaćem tržištu. Kako to Jovanić ispravno zapaža: „Zbog potencijalnog ugrožavanja monetarne i finansijske stabilnosti, centralne banke prate razvoj i primenu novih tehnologija. Iako obim trgovanja virtuelnim valutama u poređenju sa konvencionalnim sredstvima plaćanja nije značajan, veća upotreba virtuelnih valuta mogla bi da utiče na stabilnost cena, što bi posledično uticalo na sprovođenje monetarne politike centralnih banaka, poverenje u nacionalnu valutu, kao i finansijsku stabilnost.“¹² To je jedan od razloga zbog kog je Republika Srbija donela ovaj Zakon i u njemu, između ostalog regulisala tj. navela koje sve usluge su direktno, ali i posredno povezane sa digitalnom trgovinom.¹³

Govoreći o uslugama koje su u neposrednoj vezi sa digitalnom imovinom, ali i subjektima koji pružaju pomenute usluge, ZDI taksativno nabroja o kojim se uslugama radi: „1) prijem, prenos i izvršenje naloga koji se odnose na kupovinu i prodaju digitalne imovine za račun trećih lica; 2) usluge kupovine i prodaje digitalne imovine za gotov novac i/ili sredstva na račun i/ili elektronski novac; 3) usluge zamene digitalne imovine za drugu digitalnu imovinu; 4) čuvanje i administriranje digitalne imovine za račun korisnika digitalne imovine i sa tim povezane usluge; 5) usluge u vezi sa izdavanjem, ponudom i prodajom digitalne imovine, sa obavezom njenog otkupa (pokroviteljstvo) ili bez te obaveze (agentura); 6) vođenje registra založnog prava na digitalnoj imovini; 7) usluge prihvatanja/prenosa digitalne imovine; 8) upravljanje portfoliom digitalne imovine; 9) organizovanje platforme za trgovanje digitalnom imovinom.“¹⁴

11 Član 33. i 34. ZDI.

12 Jovanić, T. (2021). Kriptovalute kao novi izazov zaštite potrošača. Zbornik radova: Zaštita kolektivnih interesa potrošača, Beograd, str. 406.

13 O značaju digitalne imovine i njenoj zastupljenosti nailazimo kod Mihajlovića: „Prema dostupnim podacima, u svetu je početkom 2021. godine postojalo oko 4500 pojedinačnih oblika digitalne imovine, dok je tokom 2021. godine (u periodu od januara do novembra) nastalo još oko 3000 novih oblika digitalne imovine.“ Mihajlović, B. (2021). Zaštita potrošača na tržištu digitalne imovine. *XXI vek – vek usluga i uslužnog prava*, Ur. Dragan Vujisić, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac. str. 371. Vidi više: Aryamov, A., Grachova, V., Chuchayev, I., & Malikov, V. (2019). Digitalna imovina kao predmet pravne regulacije. *Ekonomika, Journal for Economic Theory and Practice and Social Issues*, 65(1350-2019-4030), 1-12.

14 Član 3. st. 1. ZDI.

Pružalac usluga povezanih s digitalnom imovinom ovlašćen je da pruža te usluge nakon što dobije dozvolu nadzornog organa za pružanje usluga povezanih s digitalnom imovinom, a pored usluga povezanih s digitalnom imovinom može da obavlja samo one poslove i usluge koji su neposredno povezani sa uslugama povezanim s digitalnom imovinom. Međutim, ZDI predviđa i jedan izuzetak koji se odnosi na pravna lica. Naime: „pravna lica koja imaju dozvolu Komisije za obavljanje delatnosti brokersko-dilerskog društva ili organizatora tržišta u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala mogu da pružaju usluge povezane s digitalnom imovinom u skladu sa ZDI po dobijanju dozvole nadzornog organa za pružanje usluga povezanih sa digitalnom imovinom.“¹⁵ Odredbe zakona su dovoljno precizne i ništa ne prepuštaju slučaju, tako da je članom 5 ZDI taksativno navedeno šta se podrazumeva pod savetodavnim uslugama: „Savetodavne usluge povezane s digitalnom imovinom obuhvataju investiciono savetovanje, davanje investicionih preporuka, savetovanje u vezi sa strukturom kapitala, poslovnom strategijom, izdavanjem digitalne imovine i sličnim pitanjima, kao i druge savetodavne usluge povezane s digitalnom imovinom.“ Smatramo da je ovakvo rešenje u zakonu odlično, obzirom da se ništa ne prepušta slobodnom tumačenju.

7. ZALOŽNO I FIDUCIJARNO PRAVO NA DIGITALNOJ IMOVINI

Prvo pitanje koje se nameće u vezi založnog prava na digitalnoj imovini jeste: da li i u kojoj meri se zaloga na digitalnoj imovini razlikuje u odnosu na založna prava na pokretnim stvarima i prava upisanim u registar koje je reguliše Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar. Naime, po ovom zakonu, u članu 2 definicija zaloge glasi: „Ugovorom o zalozi obavezuje se zalogodavac prema poveriocu da mu pruži obezbeđenje za njegovo potraživanje tako što će se poveriočevo pravo na stvari zalogodavca upisati u registar založnog prava. Zalogodavac može biti dužnik ili treće lice. Ugovorom o zalozi uređuju se prava i obaveze zalogodavca i poverioca.“¹⁶

Brankov pravi razliku između pojedinih vidova zaloge: „Registrovana zaloga predstavlja založno pravo na pokretnim stvarima upisanim u registar, bez predaje državine založnom poveriocu. Naziv registrovana zaloga se često upotrebljava iz razloga što ovaj oblik zaloge nastaje samim upisom u nadležni registar. Osim pomenutog naziva, u teoriji i praksi upotrebljavaju se i nazivi: bezdržavinska zaloga, registarska zaloga i mobilijarna hipoteka. Bezdržavinska zaloga se često naziva i hipotekom na pokretnim stvarima i pravima, zbog sličnih karakteristika sa založnim pravom na nepokretnostima.“¹⁷

15 Član 4. st. 3. ZDI.

16 Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar (“*Sl. glasnik RS*”, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006 - ispr., 99/2011 - dr. zakoni i 31/2019)

17 Brankov, B. (2016). Pledge of movable assets registered in the pledge register. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 88(2-3), str. 66. <https://doi.org/10.5937/gakv1603065B>

Nasuprot tome ZDI definiše ugovor o zalozi na sledeći način: „Ugovorom o zalozi na digitalnoj imovini obavezuje se zalagodavac prema poveriocu da mu pruži obezbeđenje za njegovo potraživanje prema zalagodavcu ili trećem licu tako što će se poveriočevo pravo zaloge na digitalnoj imovini zalagodavca uspostaviti u skladu sa ovim zakonom.“¹⁸ Pri tom taksativno navodeći koji su to bitni elementi tj. sadržaj ugovora o zalozi na digitalnoj imovini: 1) datum zaključenja tog ugovora; 2) podaci o poveriocu, zalagodavcu i dužniku, ako dužnik i zalagodavac nisu isto lice, i to: a) ime i prezime, odnosno poslovno ime ili naziv tih lica; b) adresa prebivališta, odnosno sedišta tih lica; c) matični broj i poreski identifikacioni broj, ako postoji, tih lica; d) vrsta i količina digitalne imovine koja je predmet založnog prava; e) podaci o potraživanju koje se obezbeđuje; f) način uspostavljanja zaloge.

Založno pravo se stiče upisom u registar založnog prava koji vodi pružalac usluga povezanih s digitalnom imovinom kojiima dozvolu nadzornog organa za vođenje registra založnog prava na digitalnoj imovini, kao i za čuvanje i administriranje digitalne imovine za račun korisnika i sa tim povezane usluge.

U značajnoj meri odredbe ZDI koje regulišu založno pravo su usklađene sa normama i rešenjima prihvaćenim u Zakonu o obligacionim odnosima (čl. 974-988)¹⁹ i Zakonu o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar.

Neke odredbe ZDI u vezi zaloge su ostale nedorečene, najverovatnije u težnji da praksa pruži odgovore na neke od njih. Kako Bogićević uočava: „ZDI ne propisuje mogućnost zalaganja suvlasničkog udela na digitalnoj imovini. Samim tim, ponovo se postavlja pitanje da li je to namerno izostavljeno. Međutim, sudeći po prirodi digitalne imovine, odnosno u kojim oblicima se ona izražava, deluje da zaista nije ni moguće ostvariti suvlasništvo na bilo kom njenom obliku, tako da deluje da je zakonodavac ovu odredbu s razlogom namerno izostavio. Na budućoj praksi ostaje da dokaže suprotno. U slučaju stečajnog postupka nad imovinom zalagodavca, na namirenje iz vrednosti predmeta založnog prava primenjuju se pravila zakona kojim se uređuje stečaj, osim ako nije drugačije propisano zakonom.“²⁰

8. ZAKLJUČAK

Digitalna imovina je, naravno, transferabilna, kao i stvari. Podložna je prenosu i sve češće u današnje vreme, jeste predmet prenosa. Tako smo danas svedoci da se mogu naći reklame za prodaju profila na društvenim mrežama. Postoje čak ljudi koji se bave razvojem profila, prikupljanjem pratilaca, a samo u cilju kasnije prodaje istog i time unovčenja svog znanja o upravljanju društvenim mrežama.

18 Član 98. st. 1. ZDI.

19 Zakon o obligacionim odnosima. (1978). „*Sl. list SFRJ*“ br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, „*Sl. list SRJ*“, br. 31/93 i „*Sl. list SCG*“, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

20 Bogićević, J. (2022). Sličnosti i razlike između zaloge digitalne imovine i zaloge registrovane po zakonu o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar. *Harmonius – Journal of legal and Social Studies in South East Europe*, str. 45.

Dakle, digitalna imovina je prenosiva. Najčešće će se koristiti svi isti ugovori koje koristimo i inače u obligacionom i privrednom pravu. Ipak, i sama priroda državine i time predaje digitalnog dobra je bitno drugačije od prirode stvari i predaje stvari. Dok se stolica predaje isporukom, fizičkom predajom, digitalni tokeni (popularno kriptovalute) se prenose naložima u programima, koje nazivamo digitalnim novčanicima. Na primer, imejl se predaje predajom korisničkog imena (username) i šifre (password). Kada drugo lice dođe u posed ova dva, ono može pristupiti imejlu i onda može promeniti šifru i time onemogućiti prethodnog držaoca u pristupu. Sam pristup, smatramo državinom. Ko ima mogućnost pristupa, bio u momentu u pristupu ili ne, jeste držalac, zatimsituacije hakerskih napada i prevara na internetu, preuzimanja u priteženje digitalnog dobra bez volje njegovog vlasnika Mnoga pitanja ostaju i dalje otvorena i zahtevaju sveobuhvatniju zakonsku regulativu.

Goran Milojević, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

Denis Tul, doctoral student
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad

CONCEPT AND NATURE OF DIGITAL ASSETS

Abstract:

Digital property is a very broad term and includes various forms of property that can appear in digital form. What all these forms of property have in common is the digital form in which they appear. Due to this nature of digital property, there are special needs to regulate some issues related to it. Thus, in this work, a few questions of a property law and obligation law character will arise. Consideration of these issues takes us to the heart of the nature of digital assets. The development of new modern branches of law will be based on what the basic branches of law will say from the perspective of the profession on these issues. Today, this area is characterized by the absence of a clear position of the legislator, as well as the imprecise use of terms. This leads to a series of problems in business, but also in connection with the issue of the safety of citizens and their property.

Keywords: *Digital property, Property Law, Property, IT law, The Forth Industrial Revolution.*

LITERATURA

1. Aryamov, A., Grachova, V., Chuchae, I., & Malikov, V. (2019). Digitalna imovina kao predmet pravne regulacije. *Ekonomika, Journal for Economic Theory and Practice and Social Issues*, 65(1350-2019-4030), 1-12.
2. Bogićević, J. (2022). Sličnosti i razlike između zaloge digitalne imovine i zaloge registrovane po zakonu o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar. *Harmonius – Journal of legal and Social Studies in South East Europe*, 30-49.
3. Brankov, B. (2016). Pledge of movable assets registered in the pledge register. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 88(2-3), 65-95. <https://doi.org/10.5937/gakv1603065B>
4. Hrnjak, T., & Kaščelan, B. (2021). O nekim pitanjima digitalne imovine u pravnom poretku Srbije. *Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima*, LEMiMA 2021, Ur. Života Radosavljević, Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija, Fakultet za informacione tehnologije i inženjerstvo, Beograd, Srbija, Univerziteta „Union – Nikola Tesla”, Beograd, Srbija, str. 111-124.
5. Jovanić, T. (2021). Kriptovalute kao novi izazov zaštite potrošača. *Zbornik radova: Zaštita kolektivnih interesa potrošača*, Beograd, 396 – 427.
6. Mihajlović, B., (2021). Digitalna imovina u pravnom sistemu Srbije: osnovne karakteristike, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije*, Ur. Snežana Soković, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac. str. 595-609.
7. Mihajlović, B. (2021). Zaštita potrošača na tržištu digitalne imovine. *XXI vek – vek usluga i uslužnog prava*, Ur. Dragan Vujisić, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac. str. 369-384.
8. Mirković, P. (2023). Digitalna imovina-legislativni pristup regulisanju novog imovinskopravnog instituta. *Pravo-teorija i praksa*, 40(suppl), 17-31.
9. Motika, Ž. (2022). How 'digital' is the new Serbian Law on Digital Assets? (Koliko je novi Zakon o digitalnoj imovini Srbije zapravo „digitalan“?). *Pravni zapisi*, 13(1), str. 93-112. <https://doi.org/10.5937/pravzap0-38132>
10. Radulović, D. (2021.) Stvarna prava, Pravni fakultet, Univerzitet Privredna akademija
11. Zakon o digitalnoj imovini (“*Sl. glasnik RS*”, br. 153/2020).
12. Zakon o založnom pravu na pokretnim stvarima i pravima upisanim u registar (“*Sl. glasnik RS*”, br. 57/2003, 61/2005, 64/2006 - ispr., 99/2011 - dr. zakoni i 31/2019)
13. Zakon o obligacionim odnosima. (1978). „*Sl. list SFRJ*“ br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, „*Sl. list SRJ*“, br. 31/93 i „*Sl. list SCG*“, br. 1/2003 – Ustavna povelja.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34"2003/2023"(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др
Славко Царић (20 ; 2023 ; Нови Сад)**

Две деценије развоја правне мисли : [зборник радова] = Two decades of the development of legal thought : [proceedings] / XX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 06-07. октобар 2023, Нови Сад = XX International Scientific Meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD", October 6th and 7th 2023, Novi Sad ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2023 (Нови Сад : Граф 021). - 678 стр. : табеле, граф. прикази ; 24 cm

Радови на срп. и енгл. језику. - Тираж 100. - Стр. 25-26: Уводна реч / Милан Почуча. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-58-5

а) Правна мисао - Развој - 2003-2023 - Зборници

COBISS.SR-ID 125609225